

Позитивно чи негативно ви оцінюєте велику кількість окремих думок у практиці Великої Палати ВС?

Тетяна ЮЩЕНКО, адвокат ПЮА «Дубинський і Ошарова»

Вважаю, що протягом тривалого часу інститут окремої думки, який прийшов до нас із системи загального права, недооцінювався. Однак тут, як і в інших сферах життя, має значення дотримання розумного балансу. З одного боку, можливість судді висловити власну думку, яка не збігається з позицією

більшості суддів колегії, позитивно впливає на якість (аргументи та стиль) основного судового рішення та сприяє появі довіри до правосуддя, адже доводи сторони, що програла справу, стають предметом широкої дискусії. Крім того, окрему думку може викласти також той суддя, який підтримав думку більшості, але вважає важливими ті аргументи, що не увійшли до тексту рішення або не погоджується з окремими його формулюваннями. Право окремої думки не може тлумачитись як абсолютне, бо має свої обмеження, зокрема, у вигляді таємниці нарадчої кімнати. З іншого боку, нещодавня судова практика Великої Палати Верховного Суду свідчить, що рішення, які приймаються мінімальною більшістю з розгорнутими та обґрунтованими окремими думками, втрачає свою авторитетність в очах правничої спільноти як безспірна правова позиція. Таким чином, окрема думка закладає потенційну можливість для

подальших наукових дискусій щодо спірної позиції.

Що стосується суті питання щодо того, чи можна вважати наявну кількість думок у практиці Великої Палати Верховного Суду значною, варто зважити на статистику інших найвищих судів світу в їх динаміці. Так, відповідно до статистичних даних, з 1931-го по 1960 рік кількість окремих думок у Верховному суді США складала 20 %, з 1965-го по 1995 рік — 44 %, з 1997-го по 2003 рік — 70 %. Відтак, тенденція до збільшення кількості окремих думок не є українським ноу-хау та пов'язана як із ростом незалежності суддів, так і зі складністю та неоднозначністю питань, що виникають у судовій практиці, а отже, в суспільному житті.

Певне, не буде помилкою стверджувати, що кожен адвокат, який діє в інтересах клієнта та вболіває за долю вирішення справи, відстежує окремі думки суддів Верховного Суду з надією віднайти необхідні доводи в підсилення своєї позиції в процесі. Українська правозастосовча практика є надто динамічною, а суддівський склад нового Верховного Суду — дуже професійним. Усе це в сукупності з колосальним запитом настання якнайшвидших змін обумовлює очікування спільноти на якісні процесуальні документи та належним чином обґрунтовані правові позиції. І в цьому контексті окремим думкам суддів надається значення провідників нової ідеології правосуддя.

Значна кількість окремих думок у справах означає, що правова позиція ВС у майбутньому може змінюватися? Як це співвідноситься з принципом правової визначеності?

Андрій ІВАНІВ, старший юрист EQUITY, адвокат

Однозначно, наявність великої кількості окремих думок у справах, є індикатором неоднотайності суддів щодо певної категорії справ чи конкретної ситуації. Поступово зміна обґрунтування з урахуванням висновків окремої думки може призвести до зміни позиції Верховного Суду (ВС). Більше

того, це є логічним, оскільки уже на сьогодні є приклади, коли Велика Палата ВС відходить від своїх же висновків.

Причому, примітно, що юридична техніка та її зміст окремих думок значно вищі, ніж у самого судового рішення. Зокрема, суддя/судді, що викладають таку окрему думку, аргументують своє бачення, висновок як з точки зору норм права, національної судової практики та практики ЄСПЛ, так і виходячи з теоретичних, доктринальних підходів та основоположних принципів судочинства.

Сам факт викладення окремої думки в певній категорії справ мотивує суддів ретельніше підходити до аналізу справи та до написання своїх судових рішень у наступних аналогічних справах, навіть якщо сам результат розгляду залишається незмінним. З іншого боку, в процесі дискусій аргументи «окремої думки» можуть змінити позицію всього складу в напрямі зміни практики.

Вважаємо, що цей процес — зміни судової практики, особливо в контексті, коли це наслідок тривалої, правової та наукової дискусії, зокрема під впливом обґрунтованих окремих думок, — є прийнятним та навіть очікуваним індикатором ефективності судової системи. Така зміна судової практики не суперечить принципу правової визначеності, оскільки як суспільні відносини, так і правозастосування може змінюватись, виправляючи свої подекуди помилкові попередні висновки.

Більше того, в своїй постанові від 4 вересня 2018 року у справі № 823/2042/16 Велика Палата ВС, відступивши від своїх попередніх висновків щодо юрисдикції спорів стосовно реєстраційних дій, прямо зазначила, що принцип правової визначеності допускає відступ від своїх попередніх рішень, якщо для цього є обґрунтовані причини.

Обґрунтованими причинами для відступу можуть бути вади попереднього рішення чи групи рішень (їх неефективність, незрозумілість, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість); зміни суспільного контексту.

Саме тому в межах справ ми постійно відстежуємо окремі думки та оперуємо ними в разі наявності негативної в цей час судової практики. Власна аргументація плюс позиція судді, викладена в окремій думці, дає шанс та мотивацію для потенційного відступу судді, навіть нижчих інстанцій, від судової практики.